

**ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА**

ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

Кафедра української літератури

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

Навчально-методичний посібник
для студентів 1 курсу
спеціальності В 11.01 Філологія (Українська мова та література),
А 4.01 Середня освіта (Українська мова і література),
Середня освіта (Українська мова і література та мова і література
(англійська)),
Середня освіта (Українська мова і література та мова і література (німецька))

Ст. викл., канд. філол. наук Литвин Лариса Миколаївна

Полтава 2026

УДК

Рекомендовано до друку кафедрою української літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 10 від 07 квітня 2026 року)

Рецензенти:

Матушек О. Ю.

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри історії української літератури
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Люлька В. М.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської
і української філології
Полтавського державного
аграрного університету

Литвин Л. М. Усна народна творчість: навч.-метод. посіб. Полтава : ПНПУ, 2026. 70 с.

Пропонований навчально-методичний посібник включає основні питання вивчення курсу «Усна народна творчість» і розрахований на студентів-філологів та майбутніх учителів-словесників.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Опис навчальної дисципліни	8
Програма навчальної дисципліни	10
Критерії оцінювання.....	17
Теми практичних занять.....	17
Самостійна робота.....	42
Питання для модульного і підсумкового контролю.....	43
Рекомендовані джерела інформації.....	55
Словник.....	61

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Усна народна творчість» розрахована на один навчальний семестр та передбачає комплексне вивчення усної народної творчості українців: міфологічної світоглядної системи, магії, календарної та родинної обрядовості, казкової та неказкової прози, ліричних пісень, балад, соціально-побутових пісень, параміографії, дитячого фольклору тощо.

Мета: вивчення студентами теорії та історії фольклору, жанрів усної народної творчості, вироблення та поглиблення навичок фольклорного аналізу тексту. Курс покликаний вказати на роль усної народної словесності у формуванні етнопсихології українців, простежити етапи розвитку жанрів усної народної творчості в залежності від історичних обставин та міжнаціональних впливів.

Завдання полягає у поглибленні та розширенні знань про усну народну творчість українців, світоглядні та етнографічні традиції минулого, встановленні зв'язків між фольклором та художньою літературою.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- ✓ значення терміну «фольклор», його обсяг у різних наукових традиціях, співвідношення з синонімічними термінами (усна народна творчість, усна народна поетична творчість, словесність тощо);
- ✓ специфічні риси фольклору в порівнянні з художньою літературою;
- ✓ предмет і завдання фольклористики, її зв'язок з іншими науками, провідні методи;
- ✓ основні етапи розвитку фольклористики, наукові школи української фольклористики, актуальні проблеми фольклористики на сучасному етапі;
- ✓ значення таких понять: фольклорний жанр, синкретичність, міф, міфологія, анімізм, антропоморфізм, магія, тотемізм, фетишизм, культ, демонологія, «двовір'я», вірування, автентичний фольклор, міський фольклор, дитячий фольклор, постфольклор, обряд (ритуал), звичай,

обрядовість, свято, обрядовий фольклор, мандрівний сюжет,
фольклоризм та ін.;

- ✓ складники фольклорного жанру, основні принципи класифікації фольклорних жанрів;
- ✓ жанрові ознаки фольклорних творів, їх спосіб побутування, зв'язок з художньою літературою фольклорних жанрів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **уміти:**

- працювати самостійно, опрацьовувати підручники, монографії, наукові статті;
- продуктивно використовувати електронні бібліотеки, проходити навчання на освітніх онлайн-платформах;
- оперувати термінами фольклористики;
- цінувати різноманіття народних звичаїв, традицій, сюжетів народної прози, поезії, родинних та календарних ритуалів;
- застосовувати різні види аналізу фольклорних творів, визначати їх жанрово-стильову своєрідність, місце в культурній спадщині народу, розмежовує поширені й маловідомі сюжети, простежує зв'язок фольклорного твору з міфологією, релігією, філософією, літературою, усвідомлювати значення українського фольклору у становленні національного світогляду та морально-етичних цінностей.

Згідно з ОП «Філологія (Українська мова та література)» студент має набути такі **компетентності:**

ІК - Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики) у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі

знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-4. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК-5. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації різних джерел.

ЗК-10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-13. Здатність проведення досліджень на належному рівні, спираючись на засади академічної доброчесності.

ФК-1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.

ФК-5. Здатність використовувати в професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку українського фольклору від давнини до XXI століття, еволюцію жанрів, а також знання про тенденції розвитку сучасної фольклористики.

ФК-7. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів, інтерпретації та перекладу (редагування) тексту.

ФК-8. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

ФК-10. Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ФК-15. Літературознавча компетентність: розуміння та аналіз основних закономірностей розвитку літературного процесу та сучасних його тенденцій, своєрідності українського літературного процесу, його етапів, основних стильових напрямів у контексті світових тенденцій; знання репрезентативних постатей та основних художніх здобутків української літератури, а також знання жанрів вітчизняної усної народної творчості, уміння аналізувати зразки фольклору та фольклорні елементи в літературних

творах, визначати їхню семантичну та функціональну наснаженість; уміння цілісно проаналізувати художній текст.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН-1. Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною мовою усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної комунікації.

ПРН-2. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

ПРН-3. Організовувати процес свого навчання й самоосвіти.

ПРН-7. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.

ПРН-8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію української мови та літератури і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН-13. Аналізувати й інтерпретувати твори української та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості, визначати їхню специфіку й місце в літературному процесі.

ПРН-15. Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ПРН-16. Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, вміти застосовувати їх у професійній діяльності.

ПРН-18. Мати навички управління комплексними діями або проектами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності в галузі обраної філологічної спеціалізації та нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.

ПРН-19. Мати навички участі в наукових та/або прикладних дослідженнях у галузі філології, дотримуючись засад академічної доброчесності.

2. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Основна	
	Рік підготовки:	
	1-й	
Загальна кількість годин – 120	Семестр	
	1-й	
Кількість змістових модулів (за умов поділу) – 2	Лекції	
	18 год.	
	Семінарські заняття	
	<i>Не передбачені навчальним планом</i>	
	Практичні заняття	
	22 год.	
	Лабораторні заняття	
	<i>Не передбачені навчальним планом</i>	
	Самостійна робота	
	80 год.	
Вид підсумкового контролю: 1-й сем. – залік		
Мова навчання	Українська	

Структура навчальної дисципліни

сем	Назва періоду, модулі	кред	лекції	практич	сам. роб	Форма контролю
1	(1, 2)	4	18	22	80	залік

	Разом	4	18	22	80	
--	--------------	----------	-----------	-----------	-----------	--

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	у тому числі					у тому числі				
	Разом	Лекції	Практичні	Лабораторні	Самостійні роботи	Разом	Лекції	Практичні	Лабораторні	Самостійні
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Фольклор – невід’ємна складова частина національної культури. Обрядова творчість. Оповідальна творчість. Народна пареміографія										
Тема 1. Фольклор – невід’ємна складова частина національної культури	10	2	2		6					
Тема 2. Основні світоглядні системи українського фольклору	10	2	2		6					
Тема 3. Магія і міфологія	10				10					
Тема 4. Календарно-обрядова творчість	10	2	2		6					
Тема 5. Родинно-обрядова творчість	10	2	2		6					
Тема 6. Пареміографія	8		2		6					

Разом за змістовим модулем 1	58	8	10		40					
Змістовий модуль 2. Героїчний епос українського народу: думи та історичні пісні. Балади і ліричні пісні. Дитячий фольклор										
Тема 7. Героїчний та негероїчний епос	10	2	2		6					
Тема 8. Історичні пісні	10	2	2		6					
Тема 9. Ліричні пісні. Балади	12	2	2		8					
Тема 10. Оповідальна народна творчість. Казкова проза	10	2	2		6					
Тема 11. Історична проза	10	2	2		6					
Тема 12. Дитячий фольклор	10		2		8					
Разом за змістовим модулем 2	62	10	12		40					
Разом за семестр	120	18	22		80					

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

Змістовий модуль 1. Фольклор – невід’ємна складова частина національної культури. Обрядова творчість. Оповідальна творчість. Народна пареміографія

Тема 1. Фольклор – невід’ємна складова частина національної культури.

Наука про фольклор

Взаємозв’язок фольклору з літературою, етнографією, музикою, театром, образотворчим мистецтвом і кіно.

Специфіка фольклору як мистецтва слова, його художня своєрідність. Взаємозв’язок жанрів фольклору.

Історична змінність фольклору (жанрового складу, персонажів, ідейно-художніх засобів). Проблема національної своєрідності у зв'язку з історією, суспільною функцією, взаємодією з творчістю інших народів.

Зародження і розвиток української фольклористики. Наукові течії у фольклористиці (міфологічна, міграційна, історична, антропологічна та школа компаративістики). Українські письменники та фольклор.

Тема 2. Основні світоглядні системи українського фольклору

Дохристиянські вірування давніх слов'ян: анімізм, тотемізм, фетишизм, пантеїзм та ін. Запровадження християнства і його вплив на розвиток української народної словесності.

Тема 3. Магія і міфологія

Магія як найдавніший пласт народної творчості та її форми. Теоретична магія як псевдонаука. Практична магія як псевдомистецтво. Гомеопатична (імітативна) та контагіозна магія. Зв'язок вірувань та обрядів з давньою магією. Види ритуалів. Словесний супровід обрядів та ритуалів. Замовляння, заклинання, прокляття (закляття) та клятви (присяги). Види магічних формул. Жанрові різновиди. Поетика жанрів магії. Давня праслов'янська міфологія. Тематичні цикли давніх праслов'янських міфів. Народні повір'я та забобони, їх зв'язок з давньою міфологією. Вплив магії та міфології на становлення та подальший розвиток системи жанрів української усної словесності. Проблема синкретизму народної творчості. Зв'язок жанрів магії та міфології з художньою літературою. Проблеми дослідження жанрів магії та міфології.

Тема 4. Календарно-обрядова творчість

Загальна характеристика обрядової поезії. Тематично-художні цикли, їх зв'язок зі світоглядом хлібороба, його господарською діяльністю, побутом. Біблійні образи в календарно-обрядовій поезії.

Зимовий цикл календарно-обрядової поезії. Колядки та щедрівки, їх тематика, ідейно-художня система, поетична символіка.

Веснянки. Поділ веснянок за часом виникнення та функціонування. Весняні хороводи «Просо», «Мак», «Льон», «Подольночка», «Воротар» тощо.

Тематика веснянок і гаївок, їх образна система. Хліборобська тема, її соціальні мотиви, зв'язок із ліричними піснями. Веснянки про кохання.

Купальська поезія. Відгомін язичницьких мотивів в обряді. Солярний, водяний, рослинний культу. Хліборобська і любовна магія. Сатиричні та гумористичні мотиви поезії. Риси балад.

Русальні пісні. Культурний характер обряду. Мотиви поклоніння предкам, викликання дощу, проводи весни в русальній поезії. Мотиви кохання.

Жнивварська поезія. Зажинкові, жнивні, обжинкові пісні. Звеличення праці у цих піснях, їх соціально-класовий характер.

Збирання та вивчення календарно-обрядової поезії. Характеристика публікацій у збірниках М. Максимовича, Я. Головацького, П. Чубинського, М. Лисенка, О. Дея, Н. Шумади та ін.

Використання традицій календарно-обрядової поезії в художній літературі.

Тема 5. Родинно-обрядова творчість

Загальна характеристика. Сімейний характер родинно-обрядової поезії. Відображення в ній анімістичних уявлень наших предків. Аграрний характер обрядів і творів.

Весільний обряд і поезія. Характеристика дій, епізодів весільної драми. Магічно-заклинальні дійства. Ідейно-художній аналіз поезії (прощання з дівочтвом, страх перед чужою сім'єю, соціальні мотиви: соціальна нерівність шлюбу, тема сирітства тощо; психологічний паралелізм, поетична символіка, гіперболізація, антитеза, метафоризація).

Голосіння, їх визначення, класифікація. Похоронні голосіння, їх зв'язок з обрядом. Рекрутські голосіння.

Імпровізаційність – головна художня ознака голосінь. Соціальний характер цих творів. Ідейно-художні особливості голосінь. Взаємодія з іншими жанрами.

Тема 6. Народна пареміографія

Загальний огляд малих жанрів української усної народної творчості. Художня природа, жанрові різновиди та класифікація народних паремій.

Українські народні прислів'я та приказки, їх розмежування. Погляди на їх виникнення. Аналіз основних тематичних груп.

Аналіз інших жанрових різновидів народних малих жанрів (вітань, побажань, прикмет, афоризмів та ін.).

Визначення жанру загадки. Класифікація та аналіз основних груп народних загадок. Метафоричність народних загадок, специфіка, закоріненість в міфологічній свідомості народу.

Зв'язок жанрів української народної пареміографії з іншими жанрами народної словесності та з художньою літературою. Збирання та дослідження малих жанрів усної народної творчості.

Змістовий модуль 2. Героїчний епос українського народу: думи та історичні пісні. Балади і ліричні пісні. Дитячий фольклор

Тема 7. Героїчний епос українського народу. Думи

Визначення думи. Специфічні особливості жанру, класифікація. Походження та історичний розвиток дум, взаємодія з іншими жанрами. Відомості про виконавців дум, визначних кобзарів та лірників.

Думи про героїчну боротьбу українського народу проти турецько-татарських загарбників і про турецьку неволю, їх образна система. Думи про героїчну боротьбу українського народу проти шляхетсько-польського поневолення. Образи Б. Хмельницького, І. Богуна. Відображення соціальної диференціації у творах цього жанру.

Соціально-побутові думи. Протиставлення в них високої моралі визискові і корисливості. Поетика жанру: особливості композиції, порівняння, епітетика, гіперболізація, антитеза, синонімічні тавтологічні звороти тощо. Розвиток ідейно-художньої системи в часі.

Тема 8. Історичні пісні

Жанрові особливості історичних пісень, їх класифікація. Аналіз основних груп історичних пісень: історичні пісні доби козаччини, їх зв'язок з думами; історичні пісні періоду Коліївщини та Гайдамаччини (друга пол. XVII–XVIII

ст.); історичні пісні періоду повстань ХІХ ст.; пісні національно-визвольних рухів першої половини ХХ ст.

Поетика жанру. Пісні-хроніки.

Виконавці українського героїчного ліро-епосу. Найвідоміші українські кобзарі та лірники, їх творчі долі.

Історія збирання та дослідження жанрів українського народного героїчного епосу. Основні фольклористи-дослідники, найважливіші видання. Зв'язок жанрів героїчного епосу з художньою літературою.

Тема 9. Ліричні пісні. Балади

Визначення жанру. Проблема походження, класифікація ліричних пісень.

Соціально-обрядові пісні, їх зв'язок із соціальними явищами, захистом рідної землі від іноземних загарбників. Художня специфіка цих творів. Пісні козацькі, антикріпосницькі, рекрутські, чумацькі, бурлацько-наймитські та заробітчанські.

Родинно-обрядові пісні, ідейно-тематична своєрідність цих творів. Пісня про кохання, про жіночу долю, вдовині, сирітські, колискові. Поетика ліричних пісень (психологічний паралелізм, лірична символіка, монологічність та діалогічність композицій, епітетика, метафоризація, синоніміка, інверсійність, ритміка і рима тощо).

Збирання і вивчення ліричних пісень. Перші публікації у збірниках кінця ХVІІ – початку ХІХ ст. Публікації М. Максимовича, З. Доленги-Ходаковського, Я. Головацького, Марка Вовчка, А. Метлинського, П. Гнідича, М. Лисенка, В. Гнатюка, Д. Яворницького, І. Манжури та ін.

Наукові розвідки О. Потебні, М. Лисенка, П. Житецького, М. Сумцова, К. Квітки, Д. Яворницького. Науково-теоретичне значення праць І. Франка про ліричні пісні для розвитку української фольклористики. Важливість наукових досліджень Ф. Колесси. Дослідження лірики кінця ХІХ – початку ХХ ст. М. Рильським, О. Деєм.

Жанрова своєрідність українських народних балад. Поєднання епічного, ліричного та драматичного компонентів у баладі. Проблеми поділу українських балад, їх класифікація.

Тематичний аналіз основних баладних сюжетів. Балади про кохання та дошлюбні взаємини («Ой чиє то жито, чиї то покоси», «Тройзілля», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Їхали козаки із Дону додому» та ін.). Мотиви сімейних взаємин та конфліктів у відповідній групі народних балад («Проводжала мати сина у солдати»; «Ой пити би горівочку», «Прийшов Іван до Марійки» та ін.). Відгомони соціального та історичного життя в українських народних баладах («Про Довбуша і Дзвінку», «Балада про Кармалюка», «Бондарівна», «Лимерівна» та ін.).

Поетика, символіка балад, перегуки з ліричними піснями. Зіставний аналіз жанру балади з жанрами ліричної та історичної пісні. Зв'язок жанру народної балади з літературою; балади народні та літературні: спільні та відмінні риси. Історія збирання та дослідження жанру.

Тема 10. Оповідальна народна творчість. Казки

Визначення жанру казки. Своєрідність художньої вигадки. Естетична та ідейна функція, ідейно-тематичний склад казок. Їх образна система. Казки чарівні, ідейно-художні ознаки цього різновиду. Сюжетно-тематичний обсяг. Активні і пасивні персонажі цих казок. Жіночі образи. Морально-естетичні ідеали, утілені в героях чарівних казок. Соціальні мотиви. Поетика творів даного різновиду (композиція, художні засоби, казкова обрядовість: ретардація, образна система, анафора).

Казки про тварин. Вплив уявлень первісної людини на формування тваринного епосу. Антропоморфізм. Алегоричні та повчально-розважальні оповіді. Соціально-викривальні функції алегоричних казок. Особливість сатиричного зображення в них образів. Комулятивні казки, оригінальність їх композиції, виховна функція.

Побутові казки їх класифікація: казки дидактичні, сімейно-антагоністичні, сатиричні відображення становлення класових відносин періоду феодалізму в

дидактичних казках, персоніфіковані образи Долі, Щастя, Кривди, Злиднів у цих творах. Зображення проблеми соціальних інститутів доби розкладу родового ладу. Художні засоби казок. Поетика побутових казок. Українські казкарі. Збирання, публікація, дослідження народних казок.

Публікації казок І. Рудченком, М. Костомаровим, П. Кулішем, М. Драгомановим, П. Чубинським, А. Димінським, В. Шухевичем, О. Роздольським, Б. Грінченком, В. Гнатюком, Оленою Пчілкою.

Тема 11. Історична проза

Основні групи (меморати, хронікати, фабулати). Особливості неказкової народної прози у її зіставленні з казковою. Класифікація українського народного неказкового епосу.

Легенди. Жанрові особливості легенд та їх класифікація. Аналіз основних груп легенд та їх різновидів. Міфологічні легенди, їх зв'язок з давніми міфічними уявленнями. Тематичні групи міфологічних легенд (антропоморфічні, зооморфічні, тератоморфічні, етіологічні, демонологічні та ін.). Своєрідність мотивів та образів апокрифічних легенд, їх зв'язок з книжною традицією та тематичні різновиди – космогонічні, антропогенічні, антропологічні, оноματοлогічні, етногонічні; старозавітні та новозавітні легенди (народна трансформація та деформація біблійних мотивів); агіографічні, есхатологічні та ін. Історико-героїчні легенди, співвідношення у них історичної достовірності та домислу. Аналіз основних тематичних груп топонімічних, етимологічних, топографічних та інших легенд. Легендарний ліро-епос. Старцівські пісні.

Тематичні групи та цикли народних переказів, їх зв'язок з історичним минулим українського народу. Аналіз історико-хронологічних циклів переказів.

Аналіз жанру бувальщини. Зв'язок бувальщини з повір'ями та народною демонологією.

Жанр народного оповідання. Різновиди народних оповідань, різноманітність тематики, особливості побутування.

Порівняльний аналіз жанрів української народної неказкової прози, їх спільні та відмінні риси. Поетика жанрів неказкової прози, їх зв'язок з казковою традицією. Українська народна неказкова проза та художня література: запозичення та взаємовпливи. Дослідження жанрів казкової та неказкової народної прози в українській фольклористиці.

Тема 12. Дитячий фольклор

Загальна характеристика та особливості дитячого фольклору. Класифікація жанрів усної народної творчості, що побутує в дитячому середовищі.

Поетика колискових пісень, аналіз їх основних груп, образів та мотивів. Жанрово-стильові особливості забавлянок та їх різновидів. Аналіз жанрів, які перейшли у дитячий фольклор із загальної народної творчості (заклички, примовки, ігри та ін.).

Аналіз жанрів, що виникли у дитячому середовищі. Дитяча пареміографія. Особливості втілення в дитячій народній творчості дитячої психології та світосприймання. Зв'язок дитячого фольклору з загальною системою усної народної словесності.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: залік, модульна контрольна, поточне оцінювання на заняттях; усна чи письмова відповідь на практичному занятті; презентації; виконання тестових завдань.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: відповіді на практичних заняттях (усне опитування, участь у дискусіях та обговореннях), презентації.

Форма модульного контролю: письмова робота

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№	Назва теми	Кількість годин
---	------------	-----------------

з/п		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Змістовий модуль 1. Фольклор – невід’ємна складова частина національної культури. Обрядова творчість. Оповідальна творчість. Народна пареміографія			
1	Фольклор – невід’ємна складова частина національної культури	2	
2	Основні світоглядні системи українського фольклору	2	
3	Магія і міфологія		
4	Календарно-обрядова творчість	2	
5	Родинно-обрядова творчість	2	
6.	Пареміографія	2	
	Разом за ЗМ 1	10	
Змістовий модуль 2. Героїчний епос українського народу: думи та історичні пісні. Балади і ліричні пісні. Дитячий фольклор			
7	Героїчний та негероїчний епос	2	
8	Історичні пісні	2	
9	Ліричні пісні. Балади	2	
10	Оповідальна народна творчість. Казкова проза	2	
11	Історична проза	2	
12	Дитячий фольклор	2	
	Разом за ЗМ 2	12	
	Разом годин за 1 семестр	22	

Плани практичних занять

Практичне заняття 1. Фольклор – невід’ємна складова частина національної культури

Мета: сформуванню уявлення про фольклор як явище духовного розвитку

народу на різних етапах його існування та фольклористику, що досліджує його.

План

1. Фактори впливу на розвиток фольклору та його етнічні особливості.
2. Фольклор та фольклористика як наука.
3. Особливості фольклору. Усна народна творчість і професійна художня література.
4. Періодизація фольклору.
5. Напрями та школи фольклористики.
6. Жанри усної народної творчості.

Завдання:

1. Підготуйте усні відповіді на поставлені питання
  - Звідки походить термін «фольклор»?
  - Хто і коли запровадив його до науки?
  - Які ознаки мають фольклорні твори?
  - Що таке синкретичність фольклору?
  - Назвіть спільні й відмінні риси фольклору й художньої літератури.
  - Як співвідносяться традиції і новаторство в усній народній творчості?
  - Які жанри українського фольклору ви знаєте?
  - Що таке фольклористика?
  - З якими науками пов'язана?
  - Які її завдання й методи?
  - Як розвивалася фольклористика у різні культурно-історичні епохи?
2. Скласти таблицю «Жанри фольклору», спираючись на статтю І. Денисюка. Національна специфіка українського фольклору. *Слово і час*. 2003. № 9. С. 16–24; № 10. С. 41–50.

Література

1. Віннічук А. Усна народна творчість : навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.

2. Гнатюк В. М. Вибрані статті про народну творчість. Київ : Наук. думка, 1966. 246 с.
3. Дей О. І. Сторінки з історії української фольклористики. Київ : Наук. думка, 1975. 270 с.
4. Денисюк І. Про літературознавчі та фольклористичні праці Івана Франка Міфологія і фольклор. 2014. № 3–4. С. 118-119.
5. Дмитренко М. К. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. Київ : Наук. думка, 2001. 576 с.
6. Івановська О. Український фольклор: підручник. Вид. 2-е: доп. й перероб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
7. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підруч. Київ : Знання–Прес, 2005. 591 с.
8. Садовенко С. М. Міждисциплінарні вектори фольклористики першої чверті ХХІ століття: форми та функції фольклору в цифрову добу. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 3. С. 29–36.
9. Франко І. Вибрані статті про народну творчість. Київ : Вид–во АН УРСР, 1955. 289 с.
10. Чернета Т. О. Фольклористичні розвідки в етнографічній спадщині Д. І. Яворницького. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 1. С. 407–411.

Практичне заняття 2. Основні світоглядні системи українського фольклору

Мета: дати інформацію про основні світоглядні системи, які відбилися в усній народній творчості, їх послідовність та поєднання між собою.

План

1. Дохристиянські вірування давніх слов'ян.
2. Магія як найдавніший пласт народної творчості та її форми (гомеопатична та контагіозна; лікувальна та любовна).

3. Давня праслов'янська міфологія, цикли міфів.
4. Система обрядів давніх слов'ян. Види та форми давніх обрядів.
5. Поетика жанрів магії.
6. Християнство і його вплив на розвиток української народної словесності.

Завдання

1. Усно пояснити, що таке антропоморфізм, тотемізм, анімізм, міфологічна свідомість.
2. Заповнити таблицю.

Номер з/п	Жанр, що виник на основі первісних вірувань	Ритуально-міфологічна основа жанру	Особливості поетики
1			

Література

1. Балущок В. Обряди ініціації українців та давніх слов'ян. Львів; Нью-Йорк, 1990. 256 с.
2. Боплан Г.–Л. Опис України. Київ : Наук. думка; Гарвард; Кембридж, 1990. 256 с.
3. Буйських Ю. Жіночі образи української міфології. «Колись русалки по землі ходили...». Харків : Книжковий клуб, 2018. 320 с.
4. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Довіра, 1993. 414 с.
5. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2006. 392 с.
6. Віннічук А. Усна народна творчість: Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
7. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. Київ : Оберіг, 1991. Т. 1. 450 с.; Т. 2. 445 с.
8. Дарморіз О. Міфологія : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 248 с.

9. Івановська О. Український фольклор: підручник. Видання 2-е: доповнене й перероблене. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
10. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: Підручник. Київ: Знання–Прес, 2005. 591с.
11. Нечуй-Левицький І. С. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ : Обереги, 1992. 85 с.
12. Петренко М. Природні феномени в українському фольклорі. Київ : Либідь, 2018. 214 с.
13. Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології: Київ : Укр. письменник, 1993. 63 с.
14. Савчук Л. Вогні, що ведуть у ніч: народні вірування та легенди. Київ : Мистецтво, 2020. 107 с.
15. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ : Либідь, 1991. 638 с.
16. Українська міфологія : хрестоматія. / укл. Н. П. Сивачук. Умань : Вид-во: ВІЗАВІ, 2022. 174 с.

Практичне заняття 3. Календарно-обрядова творчість

Мета: *засвоїти поняття про обряд, роль магії у ньому, уміти з'ясувати походження обрядової поезії, визначити її зв'язок із діяльністю людини; знати види календарно-обрядової поезії, уміти визначити її ідейне, естетичне й виховне значення.*

План

1. Календарно-обрядова творчість – наслідок праслов'янської магії та міфології.
2. Ритуально-міфологічна основа зимового циклу календарної обрядовості.
3. Жанри зимового циклу календарної обрядовості. Тематичні групи колядок, їх основні мотиви та образи-архетипи.

4. Ритуально-міфологічна основа та жанри весняного циклу календарної обрядовості. Веснянки, їх тематика, художні особливості, зв'язок з культом померлих предків.

5. Ритуально-міфологічна основа та жанри літнього циклу календарної обрядовості. Маївки та русальні пісні, купальські та собіткові пісні.

Завдання

1. Вивчити значення термінів: календарно-обрядова творчість, колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, маївки, русальні пісні, купальські пісні, собіткові пісні, петрівчані пісні, царинні пісні; зажинкові пісні, жнивні пісні, обжинкові пісні, косарські пісні, гребовицькі пісні.

2. Проаналізувати один із жанрів календарно-обрядової творчості.

Характеристика фольклорного жанру

- Місце жанру в українському фольклорі.
  - Походження терміна на позначення жанру.
  - Походження жанру, його історичний розвиток.
  - Ознаки жанру. Форма виконання.
  - Класифікація творів аналізованого жанру.
  - Провідні теми, мотиви, образи.
  - Художні особливості (мова, стиль, символіка, художні засоби, сюжет, композиція тощо).
  - Побутування жанру (регіональні особливості, ареал поширення).
  - Зв'язок жанру з художньою літературою.
3. З'ясувати жанровий різновид, символіку, художні особливості однієї календарно-обрядової пісні кожного циклу.
4. Вивчити напам'ять колядку «Нова радість стала», щедрівку «Ой сивая та і зозуленька», веснянку «Вербовая дощечка».

Література

1. Борисенко В. Сімейна обрядовість українців ХХ – початку ХХІ століття. Київ: НАН України, ІМФЕ, 2016. 256 с.

2. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. Київ : Центр навчальної літератури, 2022. Т. 1. 310 с.
4. Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості / Вступ ст., упоряд. та приміт. Н. С. Шумади. Київ : Веселка, 1989. С. 24–125.
5. Івановська О. Український фольклор: підруч. Вид. 2-е: доп. й перероб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
6. Ігнатенко І. Традиційна обрядовість українців. Київ: Інтелектуальна книга, 2017. 160 с.
7. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: підручн. Київ : Знання–Прес, 2005. 591 с.
8. Пилипчук С. Весняна календарно-обрядова поезія у рецепції Івана Франка. Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. 2013. № 58. С. 178–187.
9. Скуратівський В. Дідух: Свята українського народу. Київ : Освіта, 1995. 272 с.
10. Сидоренко Н. І., Борисенко Н. М., Гриценко І. В. Обрядова творчість українського народу: словесна та музична традиції. *Академічні візії*. 2025. Вип. 41. С. 1–9.
11. Сулима В. Свята Трійця і символіка троїстості: до питання про літературну генезу української народної поезії. *Слово і час*. 2005. № 6. С. 3–
12. Філоненко С. Усна народна творчість: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 416 с.

Практичне заняття 4. Родинно-обрядова творчість

***Мета:** збереження та передача культурної спадщини, формування національної свідомості через розуміння традицій сімейних обрядів (весілля, народження, смерть) та пов'язаних з ними пісень; виховання поваги до родини, предків та*

народних морально-етичних норм, що є основою ідентичності та духовності нації.

План

1. Родинно-обрядова творчість як частина народних традицій.
2. Весільна обрядовість. Весілля як драма.
3. Народна обрядовість, пов'язана з народженням дитини.
4. Похоронна обрядовість, її особливості.
5. Обряди, пов'язані з будівництвом дому та новосіллям.
6. Зв'язок жанрів родинно-обрядової творчості з художньою літературою та їх дослідження.

Завдання

1. Вивчити значення термінів: родинно-обрядова творчість, весільна обрядовість, похоронна обрядовість, голосіння.
2. Підготувати відео- чи аудіозапис весільної пісні, що побутує у вашому регіоні. На прикладі запису проаналізувати жанрову специфіку.
3. На весіллі молодятам висловлювались запропоновані нижче побажання. Охарактеризуйте їх структуру і зміст. А які побажання існують у вашій місцевості? Запишіть.

«Перепиваю пуд проса, щоб наша молода не ходила по морозу боса».

«Щоб ви були щасливі, як весна, багаті, як земля».

«Перепиваю рушничок, щоб до року мали двох діточок».

«Дарую два рубчики, щоб жили, як голубчики».

«Дарую корець гречки, щоб не було суперечки».

«Даруємо гроші бумажні, щоб ви були люди поважні».

«Даруємо платок, щоб молодий не ходив до молодих дівок».

«Даруємо плуга та рала, щоб мали сина генерала».

«Даруємо молодій міх жита, щоб не була од чоловіка бита».

«Дарую мішок колосся, щоб довіку мирно жилося».

«Даруємо граблі та вила, щоб молода добрий борщ варила».

«Даруємо мішок пуху, щоб невістка не ображала свекруху».

«Даруємо червоні квіти, щоб у вас були здорові діти».

«Даруємо жита колосочки, щоб було хліба повні бочки».

«Дарую насіння з огірків, щоб невістка не бігала до чужих парубків».

«Дарую пшінки, щоб молодий не ходив до другої жінки».

«Даруємо капусти, щоб не було в домі пусто».

«Даруємо картинку, щоб купили маленьку Маринку».

«Даруємо цибулину, щоб свекруха прийняла невістку за рідну дитину».

(Віннічук А. Український фольклор : навч. посіб., 2-ге вид., перероб. та допов. Вінниця : ТОВ «Твори». 2018. С. 31)

4. Охарактеризуйте художні особливості голосінь.

Голосіння сиріт за батьком

Мій таточку, мій лебідочку,

Мій таточку, мій соловеєчку!

Відкіля вас виглядати,

Відкіля вас дождити?

Чи вас із поля, чи вас із моря,

Чи з високої могили,

Чи з глибокої долини?

Висока могила, високо висипана,

А глибока долина глибоко викопана.

Туди ввійти, а вийти нікуди.

Коли для вас столи застилати,

Коли для вас чарочки наповняти?

Чи вам к Різдву,

Чи вам, милий таточку, к Великодню,

Чи вам, милий таточку, в святу неділеньку?...

(Закувала зозуленька : антол. Київ : Веселка, 1998. С.140).

5. Які обряди пов'язані із народженням дитини? Які давні міфологічні уявлення та вірування виявляються у здійсненні цих обрядів?

6. Які пісні співаються під час весільних обрядів? Їх провідні мотиви, поетика?

7. В чому проявляється ритуально-міфологічна основа поховального обряду?

8. Назвіть символи весільних пісень.

Література

1. Борисенко В. К. Весільні звичаї і обряди на Україні: історико-етнографічне дослідження. Київ : Наук. думка, 1988. 189 с.

2. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.

3. Воропай О. Звичайі нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. Київ : Центр навчальної літератури, 2022. Т. 1. 310 с.; Т. 2. 274 с.

4. Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості / Вступ ст., упоряд. та приміт. Н. С. Шумади. Київ : Веселка, 1998. С. 24–125.

5. Івановська О. Український фольклор: підруч. Вид. 2-е: доп. й перероб. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.

6. Ігнатенко І. Традиційна обрядовість українців. Київ: Інтелектуальна книга, 2017. 160 с.

7. Коваль-Фучило І. Похоронні голосіння в українській традиції: проблема жанру. *Молода нація : альманах*. Вип. 13. Київ : Смолоскип, 1999. С. 120–132.

8. Козяр С. Весільні пісні Поділля. *Народна творчість та етнографія*, 2002. № 3. С. 96–101.

9. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : Підручник. Київ : Знання–Прес, 2005. 591с.

10. Філоненко С. Усна народна творчість: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 416 с.

Практичне заняття 5. Пареміографія

Мета: знати жанрову специфіку прислів'їв і приказок, їх спільні і відмінні риси; уміти характеризувати прислів'я і приказки за тематикою,

з'ясувати їхні ідейно-художні особливості; поповнити свій мовленнєвий запас пареміями.

План

1. Поняття про паремію, пареміографію та пареміологію як науку.
2. Виникнення і розвиток жанру.
3. Жанрові різновиди паремій.
4. Класифікація паремій.
5. Поетика малих жанрів фольклору.
6. Історичний розвиток паремій, їх зв'язок з писемною літературою та дослідження.
7. Загадки, їх класифікація.
8. Зв'язок загадок з іншими жанрами фольклору та з писемною літературою.

Дослідження загадок.

Завдання

1. З'ясуйте жанрову та видову дефініцію паремій.
2. Визначте риси народної етики у пареміях українців.
3. Чи використовувалися загадки на весіллі?
4. Чи творяться загадки у наш час? Які їх теми?
5. Знайдіть загадки у родинно- і календарно-обрядових піснях. Яку функцію вони виконують ?
6. У думах та історичних піснях оспівуються випадки, коли турки чи татари загадують загадки полоненому козакові. Що це за думи? Яка функція загадок?
7. Випишіть з українських народних казок загадки і запропонуйте їх характеристику.
8. Наведіть приклади загадок, відповідями до яких будуть слова: язик, вечір, риба, сонце, вітер, вишня, гарбуз.
9. Спробуйте скласти загадку самостійно. Які вміння для цього потрібні?

Література

1. Березовський І.Р. Українські народні загадки. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. С. 7–37.
2. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
3. Загадки. Вступ. ст. І. П. Березовського. Київ : Дніпро, 1987. 158 с.
4. Закувала зозуленька: Антологія української народної творчості. Київ : Веселка, 1989. С. 427–552.
5. Івановська О. Український фольклор: підруч. Вид. 2-е: доп. й перероб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
6. Ковеня Н. Концепт «спілкування» в українських пареміях. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : зб. матер. Міжнар. наук. інтернет-конфер. (28 листопада 2025 р.). 2025. С. 372–374.
7. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія : навч. посібн. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.
8. Колонюк С. М., Космеда Т. А. Збірка «Українські приказки, прислів'я, і таке інше» Матвія Номиса як ефективний пареміографічний дослідницький матеріал. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2023. July 14. С. 127–129.
9. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: підручн. Київ : Знання–Прес, 2005. 591 с.
10. Пазяк М. М. Українські прислів'я та приказки. Київ : Веселка, 1991. 376 с.
11. Українські прислів'я і приказки і таке інше: Збірники О. В. Марковича та інших уклад М. Номис / Вступ. ст. М. М. Пазяка. Київ : Либідь, 1993. 768 с.

Практичне заняття 6: Героїчний та негероїчний епос

***Мета:** поглибити знання студентів про думи як жанр героїчного епосу, про їх особливості; розвивати навички та вміння аналізувати твір у єдності змісту та форми.*

План

1. Билини, їх походження, класифікація та поетика.
2. Історія збирання та дослідження билин.
3. Думи, історія походження жанру.
4. Класифікація дум.
5. Кобзарство як унікальне явище в Україні.

Завдання:

1. Вивчити значення термінів: билина, дума, історична пісня, пісня-хроніка.
2. Підготувати презентацію на тему «Українські кобзарі».
3. Пояснити динаміку героїчного епосу.
4. Аргументувати думку М. Грушевського, що билини – це «пісні, в яких оспівуються події із життя світського керівного класу княжо-дружинної Русі».
5. Довести чи спростувати, що билини мали історичну основу.
6. Проаналізувати одну думу («Дума про Марусю Богуславку», «Іван Богун», «Буря на Чорному морі», «Хмельницький та Барабаш», «Втеча трьох братів з города Азова, з турецької неволі» тощо), одну історичну пісню («За Сибіром сонце сходить», «Пісня про Байду», «Чи не той то Хміль», «Ой Морозе, Морозенку» тощо), одну стрілецьку пісню («Ой у лузі червона калина похилилася», «За Україну» тощо).
7. З'ясувати жанрово-стильові відмінності між думою та історичною піснею.
8. Визначити етапи розвитку думознавства в українській фольклористиці.
9. Охарактеризувати узагальнений образ українського козака-звитяжця в українському героїчному епосі. Навести приклади.
10. Що ви знаєте про розстріляний з'їзд кобзарів?

Література

1. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
2. Григор'єв-Наш Н. Історія України в народних думах і піснях. Київ : Веселка, 1993., 271 с.

3. Грица С. Й. Українські думи — народнопісенний епос. Українські народні думи / упоряд.: С. Грица, А. Іваницький, А. Філатова, Д. Щириця. Київ : ІМФЕ НАНУ, 2007. С. 9–81.
4. Дей О. І. Українська народна балада. Київ : Наук. думка, 1986. 263 с.
5. Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості / Вступ. ст., упоряд. та приміт. Н.С. Шумади. Київ : Веселка, 1998. С. 24–125.
6. Івановська О. Український фольклор: підручн. Вид. 2-е: доп. й перер. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
7. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : Підручник. Київ : Знання–Прес, 2005. 591 с.
8. Плісецький М. Українські народні думи. Сюжети і образи. Київ: УКСП «Кобза», 1994. 364 с.
9. Українська усна народна творчість: пісні, думи, балади. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 202 с.
10. Філоненко С. Усна народна творчість: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 416 с.

Практичне заняття 7. Історичні пісні

***Мета:** поглибити знання про історичні пісні як жанр героїчного епосу і уміти характеризувати історичні пісні; удосконалювати навички виразного читання.*

План

1. Жанрові прикмети історичних пісень.
2. Пісні про боротьбу українського народу з турецько-татарськими загарбниками.
3. Пісні про народно-визвольну війну 1646–1657 рр.
4. Історичні пісні XVIII ст., їх основний сюжетний склад.
5. Історичні пісні XIX ст. Концентрація нових ідей навколо старих образів.
6. Героїко-патріотичні пісні XX ст. (стрілецькі, повстанські).

Завдання

1. Законспектувати уривки з праці М. Рильського «Героїчний епос українського народу», що стосуються теми.
2. Вивчити напам'ять пісні «Зажурилась Україна...», «Пісня про Байду», «Ой у лузі червона калина».
3. Дайте визначення пісням-хронікам? У чому полягає спільність та відмінність пісень-хронік від історичних пісень?

Література

1. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
2. Івановська О. Український фольклор: підручн. Вид. 2-е: доп. й перер. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
3. Корнев А. Ю. Постаті народних ватажків доби Хмельниччини у семіотичному просторі української пісенної епіки: дис. ... канд. істор. наук: 17.00.01. Харків, 2005. 185 с.
4. Павленко І. Я. Жанрова специфіка історичних пісень. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Вип. XVIII : Лінгвістика і літературознавство.* 2008. С. 415–420.
5. М. Рильський. Героїчний епос українського народу. Історичний епос східних слов'ян : зб. праць. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958. С. 39–58.
6. Снігирьова Л. М. Українські народні історичні пісні: поетика тексту : дис.. ... канд. філол. наук. 10.01.07. Київ, 2010. 227 с.
7. Українська усна народна творчість: пісні, думи, балади. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 202 с.
8. Філоненко С. Усна народна творчість: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 416 с.
9. Франко І. Найстаріша українська народна пісня. Твори: У 50 т. Т. 37. Київ : Наук. думка, 1982. С. 216–221.

10. Франко І. Студії над українськими народними піснями. Твори: У 50 т. Т. 43. Київ : Наук. думка, 1986. С. 7–354.

Практичне заняття 8. Ліричні пісні. Балади

***Мета:** збагатити знання студенті про специфіку ліричних пісень; учити визначати приналежність ліричних пісень до певних груп, циклів; уміти визначати поетику ліричних пісень; виховувати відчуття краси поетичного слова; засвоїти жанрове визначення балади, навчитися розрізняти балади за тематичними групами (родинно-побутові, соціально-побутові); уміти визначати поетику балад (композиція і сюжет, драматичність (діалогічна форма), психологізм, естетика трагічного, характер вірша і мелодії).*

План

1. Ліричні пісні, їх різновиди.
2. Родинно-побутові пісні, їх тематика.
3. Особливості суспільно-побутових пісень.
4. Пісні літературного походження: тематика, поетика.
5. Балади, їх тематично-стильові особливості і поетика.
6. Дослідження жанру балади. Зв'язок народної балади з художньою літературою.
7. Дослідження жанру ліричної пісні, її зв'язок з художньою літературою.

Завдання

1. З'ясувати різновид, мотив, психологізм, символіку, художні особливості пісні про кохання, пісні про сімейне життя, пісні про трагічні сімейні обставини, сатирично-гумористичної пісні.
2. Охарактеризувати особливості творення народнопоетичного портрета закоханої жінки.
3. Описати символічні коди поведінки молоді, що збереглися в народних піснях про кохання. Як ці коди характеризують основні моральні домінанти українців.

4. Визначити лексико-семантичні поля символіки українських народних пісень про кохання.
5. Які провідні мотиви, образи, символіка козацьких, рекрутських, жовнірських та солдатських пісень? У чому полягає різниця та подібність цих жанрових різновидів?
6. Які спільні мотиви виявляються у чумацьких піснях та інших жанрах суспільно-побутової пісенної творчості?
7. Зв'язок міфологічних та історичних мотивів у поезиці балад?

Література

1. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
2. Гончаренко О. М. Романтично-еротичний аспект українських народних пісень про козака-коханця. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2021. IX (73). С. 25–28.
3. Данилюк Н. Поетичне слово в українській народній пісні: монографія. Луцьк : РВВ Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. 511 с.
4. Дей О. І. Поетика української народної пісні. Київ : Наук. думка, 1978. 250 с.
5. Івановська О. Український фольклор: підручн. Вид. 2-е: доп. й перер. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
6. Іщенко М. Пісня як джерело вивчення історії України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2019. № 157. С. 105–110.
7. Копаниця Л. М. Пісенні жанри українського фольклору : навч. посіб., 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Київський університет, 2016. 383 с.
8. Копаниця Л. М. Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. 10.01.07; 10.01.01. Київ, 2001. 37 с.
9. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: підручн. Київ : Знання–Прес, 2005. 402 с.

10. Наймитські та заробітчанські пісні. Вступ. ст. С. Я. Грици. Київ : Наук. думка, 1975. 516 с.
11. Нудьга Г. А. Чумаки та їх пісні. Чумацькі пісні / упоряд. і вступ. стаття Г. А. Нудьги. Київ : Музична Україна, 1969. С. 8–27.
12. Українська усна народна творчість: пісні, думи, балади. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 202 с.
13. Франко І. Жіноча неволя в руських піснях народних. Франко І. Твори : 50 т. Т. 26. Київ : Наук. думка, 1980. С. 210–253.

Практичне заняття 9. Оповідальна народна творчість. Казкова проза

***Мета:** поглибити знання з усної народної творчості, уміти визначити жанрові особливості казки; виробляти власні засади світобачення, відповідний спосіб мислення, розвивати і збагачувати творчу фантазію.*

План

1. Поняття про казковий епос як жанр.
2. Особливості культово-анімістичних (міфологічних) казок. Образна система й тематичні групи казок про тварин. Зв'язок тваринного епосу із тотемізмом, замовляннями, міфічними оповідями й повір'ями про тварин.
3. Чарівні казки, теорії їх виникнення, мотиви, побудова, герої. Зв'язок мотивів чарівних казок з обрядом ініціації, «чоловічі» й «жіночі» казки.
4. Соціально-побутові казки. Основні мотиви, тематика, образна система, характер конфлікту родинно-побутових і суспільно-побутових казок.
5. Поняття про притчі, їх тематику, особливості композиції.
6. Зв'язок народної казкової прози з літературою, збирання та дослідження казкового епосу.

Завдання

1. Вивчити значення термінів: казка, анекдот, небилиця, притча.
2. Розкрити множинність підходів до інтерпретації жанру народної казки.

3. Пояснити міфологічну основу казки. На прикладах показати, як міфонімічна система української чарівної казки відбиває риси міфологічного світогляду.
4. Охарактеризувати функції дійових осіб двох казок, особливо звернувши увагу на медіаторів.
5. Простежити відображення навколишньої дійсності у казках «Мудра дівчина», «Про правду і кривду» тощо.

Література

1. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
2. Дунаєвська Л. Українська народна проза (легенда, казка). Еволюція епічних традицій. Вид. 2-е, стереотип. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. 304 с.
3. З живого джерела: Українські народні казки в записах, переказах та публікаціях українських письменників / Упоряд., літер. обробка, вступ. ст. та приміт. Л. Дунаєвської. Київ : Веселка, 1990. 512 с.
4. Івановська О. Український фольклор: підручн. Вид. 2-е: доп. й перер. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
5. Калинова сопілка: Антологія української народної прозової творчості. Київ : Веселка, 1989. 616 с.
6. Казки про тварин. Київ : Наук. думка, 1979. 574с.
7. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручн. Київ : Знання–Прес, 2005. 591с.
8. Соціально-побутова казка / Передм. О. Бріциної. Київ : Дніпро, 1987. 382 с.
9. Тиховська О. Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект. Монографія. Вид. 2-ге, доп. Київ: Вид-во Ростислава Бурлаки, 2023. 416 с.
10. Чумарна М. Мандрівка в українську казку; приказкове поле. Львів : Каменяр, 1994. 79 с.

Практичне заняття 10. Історична проза

Мета: формування національної свідомості, виховання патріотизму через усвідомлення величі та героїчного минулого свого народу, усвідомлення своєї причетності до історії та державотворення.

План

1. Історична або неказкова проза, критерії її поділу.
2. Легенда як жанр усної народної творчості, виникнення та класифікація легенд.
3. Міфологічні легенди, їх тематичні групи (антропоморфічні, зооморфічні, тератоморфічні, етіологічні, демонологічні).
4. Тематичні групи апокрифічних легенд (космогонічні, антропогенічні, антропологічні, етнологічні).
5. Основні сюжети й мотиви історичних, історично-героїчних легенд, їх зв'язок з міфами та богатирським епосом.
6. Сюжети топонімічних, етимологічних, оноματοлогічних та топографічних легенд, що побутують на Полтавщині.
7. Перекази як жанр усної народної творчості, їх основні ознаки.
8. Аналіз історико-хронологічних циклів переказів: основні мотиви, образи-персонажі, сюжети.
9. Жанрово-стильові особливості бувальщин, їх тематика. Зв'язок бувальщин з народними віруваннями, уявленнями, міфологією.

Завдання:

1. З'ясувати відмінності між легендами й переказами.
2. Охарактеризувати систему персонажів міфологічних легенд.
3. Пояснити трансформацію в народних творах етнічних стереотипів українців щодо чужинців та історичних реалій співжиття народів.
4. Дослідити взаємозв'язки апокрифів із віруваннями. Проаналізувати три апокрифічні легенди.
5. Записати дві легенди рідного краю та розкрити їхній зміст.

6. Пояснити термін «топонімічна проза», навести приклади гідронімних, ойконімних, мікротопонімних легенд і переказів, у яких відтворено міфологічні, релігійні, фантастичні, історичні, географічні, побутові мотиви.

7. Виконайте ідейно-художній аналіз легенди і переказу.

Окрасою міста Пирятин є Удай. Щодо походження назви річки існує кілька версій. Одна з легенд така.

Річка Удай пішла від сліз Удай, дочки якогось князя. Вона була чудова, як майське сонце. З усіх країв світу з'їжджались молоді лицарі, князі, королевичі просити її руки. Та княжна й знати, й чути не хотіла про весілля.

— Не піду, та й годі! — казала вона всім.

Лицарі й королевичі хотіли звабити княжну своїм багатством, хоробрістю. Не один поклав голову, щоб сподобатися, та ніщо не допомагало. Королевичі порадилися між собою, здвигнули плечима, припоясали булатні мечі, сіли на своїх вірний коней і роз'їхалися.

Порожньо й сумно зробилося в княжому палаці. Не стало ні хоробрих лицарів, ні прекрасних королевичів. Княжна, як горличка в клітці, сиділа в своєму опустілому теремі. Може, й хотіла б, щоб хтось приїхав, та ніхто не показувався.

Пройшло так кілька літ. Помер князь, прийшов другий. Княжна мусила вибратись із палацу. Вона побудувала собі хатку на горі, за Пирятином, і жила в ній одним-однесенька. Сумним було її життя. Дні і ночі дівчина плакала.

З цих сліз й утворився струмочок, який називається Удай.
<https://proridne.org/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B8/%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D0%A3%D0%B4%D0%B0%D0%B9.html>

- Які жанрові особливості бувальщини?

Література

1. Боплан Г.–Л. Опис України. Київ : Наук. думка; Гарвард; Кембридж, 1990. 256 с.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ : Довіра, 1993. 414 с.
3. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
4. Войтович В. Сокіл – Род. Легенди та міфи давніх українців. Рівне: Оріана, 1997. 392с.
5. Дмитренко М. К. Український фольклор: жанри неказкової прози. Київ : Palyvoda AV, 2023. 368 с.
6. Дунаєвська Л. Українська народна проза (легенда, казка). Еволюція епічних традицій. Вид. 2-е, стереотип. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. 304 с.
7. Івановська О. Український фольклор: підручн. Вид. 2-е: доп. й перер. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
8. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручн. Київ : Знання–Прес, 2005. С. 55–105.
9. Калинова сопілка: Антологія української народної прозової творчості . Київ : Веселка, 1998. С. 248–388.
10. Народні оповідання / Вступ. ст. С. Мишанича. Київ : Дніпро, 1986. 336 с.
11. Павленко І. Легенда та переказ в українському фольклорі: до проблеми дефініцій. *Мова і культура*. 2007. № 9. С. 5–13.
12. Сокіл В. [Фольклорна проза про голодомори ХХ ст. в Україні: Парадигма тексту: монографія](#). Львів : НАН України. 2017. 440 с.
13. Українська фольклористична енциклопедія: У 2-х т. Т. 1: А–Л / Упор., наук. редак. М. К. Дмитренко. Київ : Сталь, 2018. 740 с.
14. Українська фольклористична енциклопедія : У 2-х т. Т. 2: М – Я / Упор. М. К. Дмитренко. Київ : Сталь, 2020. 688 с.
15. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ : Либідь, 1991. 638 с.

Практичне заняття 11. Дитячий фольклор

Мета: простежити через залучення до народної мудрості комплексний розвиток особистості дитини: розвиток мовлення, уяви, мислення, емоційної сфери, формування національної свідомості та морально-етичних цінностей, а також передання культурних традицій.

План

1. Класифікація дитячого фольклору.
2. Твори, що перейшли у дитячий фольклор.
3. Твори, які побутували в дитячому середовищі.
4. Тексти, створені спеціально для дітей.

Завдання:

1. Виписати та вивчити значення термінів: дитячий фольклор, колискові пісні, потішки, заклички, примовки, чукикалки, прозивалки, мирилки, страшилки, примовки, скоромовки.
2. Підготувати презентацію на тему: «Особливості та поетика колискової пісні».
3. Прочитати колискові, визначити (письмово) художні особливості.

Котику сіренький,

котику біленький,

котку волохатий,

не ходи по хаті,

не ходи по хаті,

не буди дитяти.

Дитя буде спати,

котик – воркотати.

Ой на kota воркота,

на дитину дрімота.

А-а-а-а! А-а-а-а!

Запис К. Квітки. *Леся Українка. Зібрання творів у 12 тт. Київ : Наук. думка, 1977. Т. 9. С. 367–368.*

А-а, люлечки

А-а, люлечки!

Шовковії бильця,

Срібні колокілля,

Мальована колисочка,

- Засни, мала дитиночко!

Закувала зозуленька. Українська народна поетична творчість / Вступ. ст. Н. Шумади. Київ : Веселка, 1989. С. 300.

Література

1. Віннічук А. Усна народна творчість: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
2. Дитячі пісні та речитативи / Упор. Г.В. Довженок, К. М. Луганська. Київ : Наук. думка, 1991. 448 с.
3. Дитячий фольклор: Колискові пісні та забавлянки: зб. Київ : Наук. думка, 1984. 472 с.
4. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор. Київ : Наук. думка, 1981. 171с.
5. Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості. Київ : Веселка, 1989. 606 с.
6. Івановська О. Український фольклор: підручн. Вид. 2-е: доп. й перер. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
7. Кіліченко Л. М., Лещенко П. Я., Проценко І. М. Народнопоетична творчість для дітей. Українська дитяча література. Київ : Вища школа, 1979. 314 с.
8. Кобилецька Л. В. Малі фольклорні жанри як чинник розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 50. 2022. С. 311–315.

9. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська народна творчість: підручн. Київ : Знання-Прес, 2005. 648 с.
10. Отич О.М. Естетико-педагогічний потенціал української народної пісні: навч. посіб. Полтава, 2022. 35 с.
11. Українська дитяча література. Хрестоматія. У 2-х част. / Упор. І. А. Луценко, А. М. Подолинний, Б. Й. Чайковський. Київ : Вища школа, 1992. Ч. 1. 382 с.
12. Український дитячий фольклор / За ред. В. С. Шило. Київ : Вид-во АН, 1992. 248 с.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин стац./заочн.
1	Підготувати презентацію за однією із тем: 1. Фольклористичні дослідження І. Франка 2. Внесок М. Грушевського у вітчизняну фольклористику. 3. М. Максимович біля джерел української фольклористики. 4. Внесок В. Гнатюка в українську фольклористику. 5. М. Рильський та його роль у фольклористиці. 6. Ф. Колесса та його основні фольклористичні праці	20/26
2	Підготувати презентацію про наукові здобутки одного із осередків вивчення українського фольклору: 1. кафедри фольклористики КНУ імені Т. Шевченка; 2. кафедри фольклористики ЛНУ імені І. Франка; 3. секції етнографії та фольклористики Наукового товариства ім. Т.Шевченка; 4. відділу фольклористики Інституту	20/40

	мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України	
3	Підготувати інформацію про один із журналів: «Народознавчі зошити», «Фольклористичні студії», «Міфологія і фольклор», «Мова. Література. Фольклор» та проаналізувати праці з фольклористики в одному номері.	20/40
4	Написати есе на одну з тем (1-2 с. друкованого тексту): 1. Український фольклор і постфольклор. 2. Особливості українського фольклору про російсько-українську війну. 3. Інтернет-фольклор як комунікативний феномен сучасності. 4. Гендерний характер фольклору та фактори його формування	20/20
	Разом	80/106

7. ПИТАННЯ МОДУЛЬНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Модульна контрольна робота 1

1. У якому з варіантів правильно названі специфічні риси фольклору:

- а) усність, індивідуальність, варіативність
- б) імпровізаційність, колективність, новаторство
- г) анонімність, колективність, традиційність

2. Теорія самозародження сюжетів лягла в основу школи:

- а) міфологічної
- б) міграційної
- в) антропологічної

3. Тотемним символом праукраїнців була:

- а) коза
- б) корова
- в) лисиця

4. В основу календарно-обрядової лірики лягли:

- а) пісні-замовляння
- б) християнські вірування
- в) праслов'янська міфологія

5. За своєю основою календарна обрядовість українців є:

- а) мисливська
- б) аграрна
- в) промислова

6. Які з названих жанрів не належать до зимового циклу календарно-обрядової творчості?

- а) щедрівки;
- б) колядки;
- в) волочебні пісні

7. До якого циклу календарно-обрядової творчості належать петрівчані пісні?

- а) весняного;
- б) літнього;
- в) осіннього

8. До якого жанру фольклору належить весільний обряд?

- а) родинно-обрядова творчість;
- б) календарно-обрядова творчість;
- в) ліро-епос

9. Фольклор – слово іношомовного походження, що означає:

- а) з англ. – народні знання, народну мудрість;
- б) з грецької – життя;
- в) з латинської – героїчне минуле народу;

10. У колядці

Добрий вечір тобі, пане господарю, радуйся!

Ой радуйся, земле, син Божий народився.

Застеляйте столи та все килимами, радуйся!

Та кладіть калачі з ярої пшениці, радуйся!

Йдеться про народження:

а) Ісуса Христа;

б) сина бога Велеса;

в) сина бога Перуна

11. Хто є автором праці «Слов'янська міфологія»:

а) П. Куліш;

б) М. Костомаров;

в) М. Грушевський

12. До якого жанру фольклору належать голосіння:

а) календарно-обрядова творчість;

б) родинно-обрядова творчість;

в) пареміографія.

13. Демонологія – це:

а) учення, за яким Бог ототожнюється із природою

б) учення про демонів

в) поклоніння багатьом богам

14. Поклоніння багатьом богам називається:

а) демонологія

б) пантеїзм

в) язичництво

15. Культ – це:

а) віра в наявність душі чи духу в явищах природи

б) віра в надприродний зв'язок людини та природою

в) ушанування та поклоніння речам, явищам, істотам, божествам

16. Який основний прийом зображення світу й людини в колядках?

а) сатира

б) звеличення

в) трагізм

17. Який етап називають передвесільним?

а) посад, розплітання коси

б) сватання, заручини

в) понеділкування, презва

18. Кого на весіллі називають князем та княгинею?

а) батьків нареченої

б) батьків нареченого

в) молодих

19. Ліричні персонажі весільних пісень найчастіше постають у вигляді тотемних:

а) дерев

б) птахів

в) тварин

20. Рядки пісні «У нашого батька Мальована хатка, Зелененькі лавочки, Щоб сідали свашечки» співають:

а) на весіллі

б) на сватанні

в) на заручинах

21. Що вивчає пареміографія?

а) казки;

б) прислів'я та приказки;

в) пісні

22. Які з названих жанрів не належать до жанру паремій:

а) прислів'я;

б) притчі;

в) приказки

23. Яка зі шкіль фольклористики пов'язує подібність сюжетів фольклорних жанрів з явищами запозичення, переміщення сюжетів з однієї країни в іншу:

- а) міфологічна;
- б) міграційна;
- в) антропологічна

24. Контамінація – це:

- а) навмисне уповільнення розповіді;
- б) перенесення рядків з одного твору в інший;
- в) перебільшене зображення почуттів

Модульна контрольна робота 2

1. У якій з історичних пісень згадується ім'я ватажка селянських повстанців?

- а) «Ой на горі та й женці жнуть»;
- б) «За Сибіром сонце сходить»;
- в) «Ой Морозе, Морозенку»

2. Яка з героїнь ліро-епосу допомогла втекти бранцям на волю?

- а) Маруся Чурай;
- б) Маруся Богуславка;
- в) Бондарівна

3. Яка з цих народних пісень літературного походження?

- а) «Реве та стогне Дніпр широкий»;
- б) «Ой, у полі криниченька»;
- в) «Чорна рілля ізорана»

4. До якого жанру фольклору належить бувальщина:

- а) героїчний епос;
- б) історична проза;
- в) казкова проза

5. До героїчного епосу не належать:

- а) думи;
- б) билини;
- в) балади

6. У якій з названих дум головною є тема невільництва:

- а) «Козак Голота»;
- б) «Хмельницький та Барабаш»;
- в) «Маруся Богуславка»

7. Кого визволила «дівка-бранка Маруся, попівна Богуславка» з турецької неволі:

- а) Самійла Кішку;
- б) сімсот українських бранців;
- в) власну матір

8. Слова «Ой визволи, Боже, нас всіх, бідних невільників, з тяжкої неволі, З віри бусурманської, На тихі води, У край веселий» узято із думи:

- а) «Козак Голота»;
- б) «Сава Чалий»;
- в) «Маруся Богуславка»

9. У думі «Хмельницький та Барабаш»:

- а) йдеться про історичний факт викрадання листів польського короля Владислава IV, в яких він дарував козакам вільності й привілеї ;
- б) згадано дійсний факт кумівства Барабаша і Хмельницького;
- в) смертна кара схвалюється і трактується як прояв вищої справедливості

10. Які з наведених компонентів притаманні для жанру думи?

- а) повтори, звертання, кінцівки;
- б) заспів, основна розповідь, закінчення;
- в) зачин, основна частина, славословіє

11. Історична пісня – це:

- а) пісня з напруженим, драматичним сюжетом і трагічним фіналом;
- б) пісня, у якій ідеться про реальні події чи відомих осіб;
- в) пісня, що відтворює громадське життя, зокрема, соціальні проблеми

12. Яка з названих тематичних груп пісень не належить до історичних?

- а) пісні про селянські повстання;
- б) пісні про ординські набіги;
- в) пісні про панщину і кріпаччину

13. Хто з українських дослідників-фольклористів уперше дав жанрове визначення думи?

- а) М. Костомаров;
- б) М. Максимович;
- в) Ф. Колесса

14. Які символи характерні для козацьких пісень?

- а) чорна сорочка, хвороба, віл
- б) червона китайка, ворон, кінь
- в) калина, барвінок, вінок

15. У праці І. Нечуя-Левицького «Світогляд українського народу» зроблено системний огляд:

- а) українських дум;
- б) української міфології;
- в) українських легенд

16. Балада – це:

- а) невеликий віршований ліро-епічний твір повчально-гумористичного або сатиричного змісту алегоричного характеру;
- б) ліро-епічна пісня сумовитого характеру з драматично напруженим сюжетом;
- в) один з видів фольклору, що розповідає про явища природи, історичні події чи уявних істот

17. Балада – це жанр:

- а) епічний;
- б) драматичний;
- в) ліро-епічний

18. Хто є традиційними персонажами балади?

- а) історичні особи;
- б) звичайні люди;
- в) представники соціальної верхівки

19. Який аспект висвітлення подій є найбільш характерним для балад?

- а) політичний;
- б) соціально-психологічний;
- в) сімейно-особистісний

20. У баладі «Ой чие то жито...» використано сюжет:

- а) про силу людського заляття;
- б) інцест;
- в) випробування кохання через скоєння злочину

21. Який нафос характерний для козацьких пісень?

- а) героїчний;
- б) гуманістичний;
- в) сентиментальний

22. Які символи характерні для козацьких пісень?

- а) червона китайка, ворон, кінь;
- б) чорна сорочка, віл, дорога;
- в) калина, барвінок, зозуля

23. Який заспів характерний для наймитських і бурлацьких пісень?

- а) «нема горя так нікому»;
- б) «чи дома, дома пан господар»;
- в) «і учора в куми»

24. У родинно-побутових піснях висвітлюються:

- а) історичні події;
- б) загалом явища суспільного життя;
- в) особистісні проблеми та переживання

25. Для родинно-побутових пісень характерний нафос:

- а) героїчний;
- б) сентиментальний;

в) викривальний

26. У пісні «Ой, не ходи, Грицю...» розкривається мотив:

а) зради в коханні;

б) одруження з нелюбом;

в) розлуки закоханих

27. Для поезики ліричних пісень характерні:

а) паралелізм;

б) ретардація;

в) метаморфози

29. Зображення трагічної жіночої долі у народних піснях досліджував:

а) Ф. Колесса;

б) О. Дей;

в) І. Франко

30. Символічний образ билини в полі характерний для пісень:

а) про нещасливе сімейне життя;

б) про нерозділене кохання;

в) сирітських

31. Казка відрізняється від інших фольклорних жанрів:

а) прозовою формою;

б) наявністю фантастики;

в) тим, що вона не сприймається як дійсність ні оповідачем, ні слухачами

32. Сьогодні основною функцією казки є:

а) інформативна;

б) ритуальна;

в) виховна

33. Яка група казок є найдавнішою за походженням?

а) чарівні;

б) про тварин;

в) соціально-побутові

34. Для чарівної казки основним мотивом є:

- а) багаторазове повторення тих самих дій чи елементів;
- б) подорож героя та різноманітні випробування під час цієї подорожі;
- в) сімейний конфлікт

35. Гумор і комізм притаманні казкам:

- а) чарівним;
- б) про тварин;
- в) соціально-побутовим

36. Фольклорні жанри, найбільш споріднені з жанром казки, – це:

- а) думи та билини;
- б) загадки та приказки;
- в) байки, притчі, анекдоти

37. Які з названих жанрів не належать до дитячого фольклору?

- а) забавлянки;
- б) легенди;
- в) колискові пісні

38. У давнину Полтавою блукала загадкова хвороба. Люди масово помирали від неї. Це було пов'язано з відсутністю чистої води в місті.

Під час цих страшних подій одній дівчині наснився сон. Начебто до неї в кімнату зайшов старигань у білому одязі і звернувся до дівчини. Запитав, чому вона сидить вдома, а не гуляє з подругами. Дівчина відповіла, що не може веселитися в час, коли помирають люди. Тоді старигань сказав: «Сходи до Чорного Яру, під горою ти знайдеш джерело, випий води й ніяка хвороба тебе не торкнеться».

Про дивний сон дівчина розповіла своїм сусідам, а ті своїм. Так історію дізналася вся Полтава. Люди пішли в зазначене місце, розшукали джерело і почали пити воду з нього. З того часу хвороба покинула місто.

За жанром цей уривок є:

- а) притча
- б) легенда
- в) бувальщина

7. ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Фольклор та фольклористика. Періодизація фольклору.
2. Напрями та школи фольклористики (міграційна, міфологічна, антропологічна, психоаналітична).
3. Дохристиянські вірування давніх слов'ян.
4. Поганство, пантеїзм та генотеїзм як первісні світоглядні системи слов'ян.
5. Словесний супровід обрядів та ритуалів (різновиди замовлянь).
6. Система культів давніх слов'ян.
7. Види та форми давніх обрядів та ініціації.
8. Магія як найдавніший пласт народної творчості та її форми.
9. Давня праслов'янська міфологія.
10. Тематичні цикли слов'янських міфів.
11. Система фольклорних жанрів. Різні підходи до класифікації жанрів усної народної творчості.
13. Обряди, пов'язані з будівництвом дому та новосіллям.
14. Весільна обрядовість українців. Її виникнення та становлення.
15. Народна обрядовість, пов'язана з народженням дитини.
16. Весілля як драма. Його основні етапи та народнопісенний супровід.
17. Теорії про походження жанру чарівної казки.
18. Фольклористичні дослідження XIX–XX ст. (М. Максимович, М. Костомаров, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, Леся Українка).
19. Сюжетно-композиційна будова чарівних казок.
20. Зв'язок чарівних казок з обрядом ініціації.
21. Поняття «дитячий фольклор» та його класифікація.
22. Українська пареміологія та пареміографія: історія розвитку, основні проблеми, предмет дослідження. Принципи укладання пареміографічних збірників.
23. Особливості жанрів прислів'їв та приказок, тематичні групи, композиція. Відображення у прислів'ях і приказках ментальності українців.

24. Загадка в системі жанрів українського фольклору, проблема класифікації, структурні моделі загадок, особливості мовлення, зв'язок з міфологічним світоглядом (з первісними жанрами народної магії, ритуалами).
25. Казки про тварин: їх тематичні цикли. Відображення в них тотемічних вірувань слов'ян.
26. Магія та її форми. Жанри магії. Поетика магічних формул.
27. Родинно-побутові та суспільно-побутові казки.
28. Художньо-стильові особливості казкового епосу.
29. Легенда як жанр усної народної творчості, тематичні групи легенд.
30. Історично-героїчні легенди, їх художня природа.
31. Апокрифічні легенди, їх тематичні групи.
32. Етіологічні і демонологічні легенди: їх тематичні групи.
33. Легенди та їх тематичні групи (космогонічні, антропогенічні та антропологічні).
34. Жанрові особливості притч, їх тематика, особливості композиції.
35. Історична пісня як жанр героїчного епосу.
36. Жанрові різновиди суспільно-побутових пісень: козацькі, солдатські, рекрутські, жовнірські пісні: історична основа, мотиви, засоби зображення героїв, символіка у творах.
37. Пісні по кохання: їх мотиви, особливості поетики, архетипні образи.
38. Основні мотиви козацьких та чумацьких пісень, їх типові сюжети.
39. Суспільно-побутові пісні, їх класифікація.
40. Українські народні балади, їх жанрові ознаки, тематично-стильові особливості і поетика.
41. Відображення дохристиянських вірувань у баладах, використання прийому метаморфози в них. Мотив інцесту в українських баладах («Жила вдова на Подолі»).
42. Пісні весільного обряду, їхня тематика, художня своєрідність, призначення, зв'язок з іншими жанрами обрядової творчості.

43. Жанри родинно-побутової лірики: пісні про кохання, про родинне життя особливості розвитку жанрів (зв'язок з календарно-обрядовою та родинно-побутовою лірикою), тематичні групи, специфіка конфліктів та мовлення.
44. Особливості поезики та елементи комічного у жартівливих піснях, зв'язок з іншими жанрами народної лірики.
45. Жанрові ознаки билин, їх поезика. Цикли билинного епосу.
46. Утвердження ідеї християнства в билинах Київського циклу.
47. Дослідження І. Нечуєм-Левицьким жанрів магії, повір'їв та демонології («Світогляд українського народу», «Ескіз української міфології»).
48. Ритуально-міфологічна основа зимового циклу календарної обрядовості.
49. Жанри зимового циклу календарно-обрядової творчості.
50. Ритуально-міфологічна основа весняного циклу календарної обрядовості.
51. Жанри весняного циклу календарно-обрядової творчості.
52. Ритуально-міфологічна основа літнього циклу календарної обрядовості.
53. Жанри літнього циклу календарно-обрядової творчості.
54. Бувальщини: особливості поезики.
55. Поетика жанру думи: провідні тематично-хронологічні цикли дум, сюжети, образи, композиція, мова.
56. Драматизовані календарно-обрядові дійства. Форми функціонування молодіжних громад.
57. Замовляння і календарно-обрядові пісні.
58. Дума як жанр усної народної творчості.
59. Думи про визволення з турецької неволі, їх мотиви.
60. І. Франко та українська усна народна творчість (праця «Як утворилася слов'янська міфологія»).

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова література

1. Біляцька В. П. Навчальний посібник з курсу «Усна народна творчість». Дніпро: Середняк, 2015. 124 с.
2. Віннічук А. Усна народна творчість: Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 304 с.
3. Гарасим Я. Нариси до історії української фольклористики: Навч. посіб. К.: Знання, 2009. 301 с.
4. Давидюк В. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі). Луцьк : ПДВ Твердиня, 2014. 448 с.
5. Дарморіз О. Міфологія : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 248 с.
6. Дмитренко М. Актуальна фольклористика: академічний дискурс і навчально-освітній процес. Київ : Сталь, 2019. 349 с.
7. Івановська О. [Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів: підручн.](#) Київ : Експрес-Поліграф, 2012. 336 с.
8. Івановська О. Український фольклор: підручник. Видання 2-е: доповнене й перероблене. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 402 с.
9. Кирчів Р. Ф. Історія української фольклористики. Т. 1. Преромантична і романтична фольклористика. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2017. 524 с.
10. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість. 3-є вид. Київ: Знання-Прес, 2005. 591 с.
11. Притулик М. Практикум з українського фольклору: навч.-метод. посіб. [для студ.]; Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2011. 295 с.
12. Росовецький С. К. Український фольклор у теоретичному висвітленні: підруч. для студ. вищих навч. закл. Київ : Фітоцентр, 2008. 623 с.
13. Руснак І. Український фольклор : навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Академія, 2012. 300 с.

14. Семенов О.М. Усна народна творчість: навч.-метод. посіб. Київ-Глухів: РВВ ГДПУ, 2003. 153 с.
15. Українська фольклористична енциклопедія / кер. проекту, наук. ред., упоряд. В. Сокіл. Львів, 2018. 782 с.
16. Українська фольклористична енциклопедія: У 2-х т. Т. 1: А–Л / Упор., наук. редак. М. К. Дмитренко. Київ : Сталь, 2018. 740 с.
17. Українська фольклористична енциклопедія : У 2-х т. Т. 2: М – Я / Упор. М. К. Дмитренко. Київ : Сталь, 2020. 688 с.
18. Українська фольклористика. Словник-довідник / уклад., заг. ред. Михайла Чернопиского. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 448 с.
19. Філоненко С. Усна народна творчість: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 416 с.

Додаткова література

1. Антологія українського міфу: етіологічні, космогонічні, антропологічні, теогонічні, солярні, лунарні, астральні, календарні, історичні міфи: у 3-х т. [збір.та упоряд. В. Войтовича]. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. Т. 2 : Тотемічні міфи. 596 с.
2. Антологія українського міфу: етіологічні, космогонічні, антропологічні, теогонічні, солярні, лунарні, астральні, календарні, історичні міфи : у 3-х т. [збір.та упоряд. В.Войтовича]. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2006. Т. 3 : Потойбіччя. 848 с.
3. Баденко Н. Трагічний і героїчний пафос козацьких пісень. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2014. № 33. С. 25-28.
4. Булашев Г. Міфи України / пер. Ю. Буряка. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 384 с.
5. Буличева В., Вівчарик Н. Гаївки в системі весняної обрядової пісенності села Підлісся. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 185-188.
6. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. У 2 т. Том 1. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 310 с.

7. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. У 2 т. Том 2. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 274 с.
8. Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору: монографія. Львів: Українські технології, 2010. 376 с.
9. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження: Навч. посіб. Львів : ВЦ ЛНУ імені І. Франка, 2008. 288 с.
10. Гнатюк В. Нарис української міфології [підгот. та опрацюв. тексту, вступ. ст. і примітки Романа Кирчіва]. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2000. 264 с.
11. Грица С. Фольклор у просторі та часі. Тернопіль: Астон, 2000. 228 с.
12. Гузій Р. Похоронні звичаї та обряди. *Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат*. Т. 2. Етнологія та мистецтвознавство. Львів: Інститут народознавства НАН України. 2006. С. 569–589.
13. Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн. Т. 3. Фольклористичні дослідження. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005. 404. с.
14. Дмитренко М. Символи українського фольклору: монографія. Київ: УЦКД, 2011. 400 с.
15. Дмитренко М. Українська фольклористика другої половини ХІХ століття: школи, постаті, проблеми. Київ: Сталь, 2004. 384 с.
16. Дмитренко М. К. Український фольклор: жанри неказкової прози. Київ : Palvoda AV, 2023. 368 с.
17. Дунаєвська Л. Українська народна проза (легенда, казка). Еволюція епічних традицій. Вид. 2-е, стереотип. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. 304 с.
18. Івановська О.П. Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів: підручник. Київ: ВПК «Експрес-Поліграф, 2012. 336 с.
19. Ігнатенко І. Традиційна обрядовість українців. Київ: Інтелектуальна книга, 2017. 160 с.

20. Іларіон, митрополит (Іван Огієнко). Дохристиянські вірування українського народу: Іст.-реліг. монографія. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 320 с.
21. Історичні перекази українців. Зібрав та впорядкував Василь Сокіл. Львів: Видавництво М. Коць, 2003. 327 с.
22. Качак Т. Дитячий фольклор як сегмент усної народної творчості. *Українська література для дітей та юнацтва*. Київ : Академія, 2016. С. 26-51.
23. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 3-х кн., 6 т. Факс. вид. Київ : Обереги, 1994. К. I. 400 с.
24. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 3-х кн., 6 т. Факс. вид. Київ: Обереги, 1994. К. II. 528 с.
25. Кирилюк О.С. Універсалії культури і семіотика дискурсу. Казка та обряд. Вид. 2-ге, доп. та виправ. Одеса : Автограф ЦГО НАН України, 2005. 372 с.
26. Колесса Ф. Українська усна словесність. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 646 с.
27. Кононенко О. Українська міфологія. Фольклор, казки, звичаї, обряди. Харків: Фоліо, 2017. 159 с.
28. Копаниця Л. Поетична картина світу в українській народній пісні. Наймитська та заробітчанська лірика. *Science and Education a New Dimension. Philology*, 2019. VII (61). С. 33-37.
29. Копаниця Л. М. Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення. Дисертація д-р філол. наук. Київ, 2000. 429 с.
30. Литвин Л. М. «Ой на горі та жінці жнуть» як узірець варіативності фольклору. *Мова. Література. Фольклор*. 2025. № 1. С. 104-110.
31. Маєрчик М. Ритуал і тіло: структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу. Київ: Критика, 2011. 327 с.
32. Максимович М. Дні та місяці українського селянина. Київ: Обереги, 2002. 187 с.

33. Мушкетик Л. Г. Персонажі української народної казки. Київ: Український письменник, 2014. 360 с.
34. Мушкетик Л. Моральний канон української традиційної культури: за фольклорними джерелами. Київ – Кам'янець-Подільський: Друкарня «Рута», 2022. 752 с.
35. Наумовська О. У пошуках безсмертя: шлях міфічного й казкового героя (вертикальна площина). *Окриленість словом. Збірник наукових праць на пошану професора Степана Хороба* / Відп. ред. Роман Піхманець. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. С. 648-655.
36. Нечуй-Левицький І.С. Світогляд українського народу: ескіз української міфології. Київ: Обереги, 2003. 144 с.
37. Павленко І. Я. Гендерні проєкції українських пісень періоду російсько-української війни. *Література й історія : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (14–15 листопада 2024 р.)*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. С. 279-283.
38. Сидоренко Ю. Аналіз образів-персонажів міфологічного походження в процесі вивчення літературного твору в школі (9-11 класи). *Українська мова й література в школах України*. 2019. № 6. С. 37-40.
39. Сокіл В. Питання термінології в неказковій прозі. *Народна творчість та етнологія*. 2022. № 4. С. 36–41.
40. Тиховська О. Магія та міфологія в українському фольклорі Закарпаття: етнопсихологічний аспект. Монографія. Ужгород: Рік-У, 2021. 512 с.
41. Тиховська О. Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект. Монографія. Вид. 2-ге, доп. Київ: Вид-во Ростислава Бурлаки, 2023. 416 с.
42. Тиховська О. Психоаналітичний аспект уявлень про «нечистих духів» у міфології Закарпаття. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Вип. 23. 2018. С. 321-325.
43. Ткач М. Українська звичаєва культура: монографія. Київ: Ліра-К, 2018. 592 с.

44. Українська усна народна творчість: пісні, думи, балади. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 202 с.
45. Українська фольклористика: Словник-довідник / Укл. і заг. ред. М. Чернопиского. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 448 с.
46. Українські колядки і щедрівки. Зібрав та впорядкував Василь Сокіл. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2022. 716 с.
47. Фольклористика: Програма та методичні рекомендації до проведення фольклорної практики студентів філологічного факультету / Укл. Л. Дунаєвська, Л. Шурко. Київ : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2000. 40 с.
48. Ярмоленко Н. М. Український усний героїчний епос: динаміка традиції: монографія. Київ; Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2010. 552 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека фольклору, виданого або оцифрованого в Канаді
<http://diasporiana.org.ua/category/folklor>
2. Diasporiana.org.ua.
3. Електронна навчальна бібліотека української фольклористики.
<http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/proekty/elektronna-navchalna-biblioteka-ukrajinskojifolklorystyky/>
4. Лабораторія фольклористичних досліджень
<http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/>
5. Народна творчість та етнологія <https://nte.etnolog.org.ua>
6. Народознавчі зошити (архів матеріалів) <https://nz.lviv.ua>
7. <https://spadok.org.ua/folklor/blog>
8. Сайт Львівської ННБУ ім. В. Стефаника:
<https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/elektronni-resursy1/>
9. <https://derevo-kazok.org/>
10. https://xn--80aaukc.xn--j1amh/cgibin/search_m.pl?tag=%D1%D8%C0&sort=id

9. СЛОВНИК

Анімізм – характерна риса міфологічного [світогляду](#), що полягає в одухотворенні всіх явищ живої та неживої природи, предметів; уявлення про те, що в кожному з них таїться невидимий дух. Наприклад, дух дерева, дух гори, дух ріки, дух каменю тощо, зокрема, в українському фольклорі — [русалка](#), [мавка](#), [водяник](#), [лісовик](#) та ін.

Антитеза – стилістична фігура, суть якої полягає в різкому протиставленні контрастних предметів, понять, явищ та їх властивостей. Антитеза виражається здебільшого антонімами – словами з протилежними значеннями.

Антропоморфізм – одна з перших ознак самоідентифікації людини в процесі виділення її зі світу природи, початок «олюднення» фізичного та метафізичного світу. Є характерною ознакою розвитку міфологічної й релігійної свідомості (свідченням чого є еволюція від безформної брили каменю, що був об'єктом поклоніння первісних племен, до антропоморфної статуї божества).

Апокрифічні легенди – це легенди, що виникли на противагу біблійним та євангельським розповідям про створення світу, про перших канонізованих церквою святих тощо. Апокрифічні легенди відомі з часів Київської Русі.

Архетип – прообраз, первісний образ, ідея, що формуються у сфері колективного безсвідомого і реалізуються у явищах несвідомого та міфотворчості.

Балада – віршований твір з гострим драматичним сюжетом, любовного, казково-фантастичного, легендарно-історичного, героїко-патріотичного змісту.

Биліни – епічні народні пісні героїчного, соціально-побутового та казкового характеру, складені безіменними співцями про події переважно XI–XVI ст.

Бувальщина – у народній творчості це коротке усне оповідання про те, що нібито сталося насправді.

Варіант – кожне одноразове виконання фольклорного твору, а також його зафіксований текст.

Вертеп – народний ляльковий театр, поширений в Україні XVIII–XIX ст. Являв собою скриньку у вигляді двоповерхового будиночка із прорізами в підлозі,

через які вертепник керував дерев'яними ляльками. Виконавцями та авторами вертепних драм виступали школярі й мандрівні дяки.

Весільні пісні – родинно-побутові пісні, якими супроводжувався обряд весілля. За змістом і жанром їх можна поділити на величальні, любовні, застольні, гумористичні, танкові та ін. Основними виконавцями весільних пісень були хори, що склалися з дружок – подруг молодії, й свашок та світилок – у молодого. Піснями висловлювались побажання щасливого й заможного життя молодим, звеличувалась їх краса, сила і працьовитість, а також гостинність та щедрість батьків.

Веснянки (гаївки, гагілки) – давні за походженням обрядові, переважно танкові дівочі, пісні, що виконувалися на честь приходу весни й оспівували пробудження природи, кохання, радісну працю на землі.

Гіпербола – художній засіб, що полягає в надмірному перебільшенні якихось властивостей зображуваного предмета, явища, рис людини тощо.

Двовір'я – феномен давньоруського світогляду, що постає як складне, суперечливе явище духовного життя, що проявлялося через «роздвоєність» релігійно-культурного простору Київської Русі: полярність і непримиренність протилежних світоглядних позицій та досить гармонійне співіснування двох різноманітних релігійних систем. У В Київську Русь християнство прийшло вже як сформована система догматів і обрядів і зазнало впливу з боку місцевих вірувань. Для русичів прийняття християнства означало насамперед заміну імен тих чи інших об'єктів культу, без суттєвої світоглядної трансформації, яка відбувалася поступово.

Демонологія – система світоглядних уявлень, згідно з якими світ поділений на сфери впливу надприродних істот, які не досягли статусу богів, а утвердилися у значенні божеств або демонів. Демон – узагальнена назва невизначених сил природи у вигляді духів та людей з надприродними властивостями. Народна демонологія пронизує всі сфери традиційної культури, пояснюючи бажаний чи небажаний перебіг подій втручанням демонів. Характеристику міфологічної ієрархії у світогляді українців дав В. Гнатюк, вважаючи, що наші предки були

пантеїстами. Вони вірили, що увесь світ, небо, повітря й земля заповнені богами; що вся природа жива, повна всякого дива, а в ній усе думає й говорить нарівні з людьми та богами. На чолі світу стояли боги, які всім керували; за ними тягнувся ряд нижчих божеств та демонів, який старшим богам послуговував; на кінці стояли люди, обдаровані надприродною силою, які могли не лише конкурувати з демонами, але навіть примушували виконувати їхню волю.

Драма народна – різні форми народного театрального мистецтва, які передавалися в усній формі від одного покоління до іншого і виконувалися самодіяльними артистами. Елементи народної драми були в обрядах (різдвяних, купальських, весільних та ін.), але існували й різні види театру: ляльковий і «живий театр».

Думи – народні ліро-епічні пісні переважно героїчного характеру про важливі події історії України (починаючи з XV ст.), виконувані народними співцями речитативом (співом-декламацією) під акомпанемент кобзи чи ліри.

Епітет – образне означення, що виділяє характерну рису зображуваного (явища, істоти тощо) або передає емоційне ставлення до них.

Жнивні пісні – це своєрідний апофеоз землеробської праці. За своїм походженням вони такі ж давні, як і праця хлібороба. Залежно від певного етапу жнив, характеру обряду й основного змісту жнивних пісень серед них виділяються зажинкові, що співалися до початку роботи, жнивні – виконувані під час збирання врожаю, та обжинкові, що супроводжували святковий комплекс завершення праці на ниві.

Загадки – один із жанрів народної творчості, метафоричний опис предмета чи явища, який необхідно розгадати.

Заклички – вид дитячого фольклору, пісенне звертання до природи із проханням сприяння, допомоги. Заклички пов'язані з вірою давньої людини в магічну силу слова. Поступово ця віра втрачалася, але її відгомін залишився жити у дитячому фольклорі.

Замовляння – слова, вислови, віршовані формули, дуже давні за походженням, яким приписується магічна сила, здатна викликати бажаний стан. Тематика замовлянь досить широка: господарчі, лікувальні, любовні тощо. Виконувалися замовляння в супроводі певних рухів, жестів тощо.

Звичай – загальноприйнятий порядок, правила, здавна заведені в громадському житті й побуті народу, суспільної групи, колективу тощо. Також це традиційний порядок відзначення яких-небудь подій, свят і т. ін., пов'язаний з виконанням певних дій і використанням відповідних атрибутів, предметів.

Інверсія – одна із стилістичних фігур поетичного мовлення, яка полягає в незвичному розташуванні слів у реченні з очевидним порушенням синтаксичної конструкції задля емоційно-сміслового увиразнення певного вислову.

Ініціація – обряд родового суспільства, що забезпечує посвяту, перехід до нової статево-вікової групи.

Історичні пісні – народні ліро-епічні твори про важливі історичні події та видатних історичних осіб. В історичних піснях прославляється героїчна боротьба народу проти татарських, турецьких та польських поневолювачів, а також проти внутрішніх гнобителів. Термін «історична пісня» виник у 30-х роках XIX ст.

Казка – фольклорний розповідний твір про вигадані, а часто й фантастичні події, що відбуваються з людиною чи твариною. Казки виникли в доісторичні часи і відігравали значну роль у духовному житті народу.

Календарно-обрядова поезія – найдавніший вид усної народної творчості, нерозривно пов'язаний з певною порою року, відповідними звичаями і сільськогосподарськими роботами. Включає в себе декілька типів обрядових пісень (веснянки, русальні пісні, петрівчані пісні, купальські пісні, жнивні пісні, колядки, щедрівки).

Кобзар, або бандурист – український народний співець, який виконує пісні під акомпанемент кобзи (пізніше – бандури). Основний репертуар кобзарів – думи, історичні пісні, а також веселі, розважальні частівки.

Колискові пісні – народні пісні, що співаються тоді, коли заколисують дітей, присипляють їх. За походженням – різновид народної поезії, але пізніше колискові почали створювати й поети, надаючи їм нерідко соціального змісту (Т. Шевченко, І. Франко та ін.).

Культ – комплекс дій, обрядів, символів, які постають засобом зв'язку людей з надприродними силами і закріплені у [міфах](#), [табу](#), звичаях, традиціях тощо. Обрядодії, церемонії, [ритуали](#) спрямовані до вшанування, умилювання, висловлення подяки та ін. або на виокремлення певних предметів, осіб, істот, яким приписують надприродні властивості. Культ може задовольняти й естетичні потреби людей.

Кумуляція – стилістичний прийом, що проявляється через нагромадження певних елементів твору.

Купальські пісні – обрядові пісні весняно-літнього циклу, поширені у східних слов'ян, особливо в Україні та Білорусії. Назва походить від свята Івана Купала (24 червня), яке увійшло в народний побут ще з язичницьких часів.

Легенда – переказ, фантастичне оповідання про події, які могли бути в минулому. Найбільш поширені легенди про заснування міст (наприклад, про заснування Києва трьома братами і сестрою), про видатних людей, святих подвижників.

Лічилки – один із жанрів дитячого фольклору; римовані віршики, на шість, вісім, десять і більше рядків, за допомогою яких перелічуються гравці, визначається їхня роль або послідовність у грі дітей.

Магія – тип світогляду і світосприймання, згідно з яким людська воля та уява можуть впливати на матеріальний світ і психіку безпосередньо чи за допомогою певних символів. Магічні обряди пов'язані з чаклунством, віщуваннями, ворожіннями, замовляннями, голосіннями, вірою у вплив виконаного ритуалу на надприродні сили з метою досягти бажаного практичного результату. Магія є виявом культу.

Меморати – спогади, розповіді із власного життя, які не стали традиційними та не мають усталеної форми.

Метафора – один із основних тропів, суть якого полягає в уподібненні й перейменуванні явищ, у перенесенні ознак одного предмета, явища, дії на інше на основі подібності.

Міф – один з ранніх видів фольклору, фантастичне оповідання, яке в образній формі пояснює явища навколишнього світу. Міф розуміють і як цілісну систему стародавньої культури, і як релігію, і як вияв вищої мудрості, і як носія надцінного людського досвіду.

Міфологема – чітка визначеність у літературному чи фольклорному творі загальновідомого міфологічного сюжету, сюжетної схеми, мотиву. Своєю наявністю у творі міф його структурує.

Міфологічні легенди – це розповіді про чудодійні перетворення людей у птахів, звірів, у стихійні природні сили тощо.

Міфологія – це найдавніше, архаїчне ідеологічне утворення, що має єдиний, неподільний характер. У міфі переплетені зародкові елементи релігії, філософії, науки і мистецтва.

Наймиські та бурлацькі пісні – соціально-побутові пісні, що виникли за часів кріпацтва, а особливого поширення набули в другій половині XIX ст. у зв'язку із збіднінням села і появою значного прошарку безземельних селян, які шукали заробітку в наймах, бурлацьких артілях, на різних промислах.

Народна творчість, народна поезія, народна словесність чи фольклор – колективна уснопоетична творчість, що у досконалій мистецькій формі відображає життя, працю, боротьбу за кращу долю, історію, побут, думки, прагнення й погляди трудового народу, а також побутує в його середовищі.

Небилиця – невеличкий фольклорний твір із сатиричним чи гумористичним змістом, побудований на каламбурі.

Обжинкові пісні – обрядові величальні пісні, що супроводжували свято закінчення жнив.

Обряд – узвичаєне обов'язкове символічне дійство, приурочене до відзначення найбільш важливих подій у житті людського колективу, родини, окремої особи.

Обрядова поезія – один із найдавніших видів народної поезії, тісно пов'язаний із побутом і трудовою діяльністю людей. Обрядову поезію поділяють на календарну і сімейно-обрядову.

Персоніфікація – вид метафори: перенесення властивостей людини на неживі предмети чи явища, олюднення їх (на відміну від уособлення – оживлення взагалі).

Пестушки – дитячі пестливі пісні, якими супроводять рухи маляти чи гру з ним.

Петрівчані пісні – пісні, що виконувались під час Петрівки – пори найдовших у році днів і найкоротших ночей. Продовжують тему веснянок – тему кохання.

Пісня – невеликий ліричний вірш, який співають. За тематикою пісні поділяються на любовні, політичні, жартівливі та ін.

Постфольклор – мережевий фольклор Інтернет-простору, що є комунікаційною системою, яка ґрунтується на повідомленні сенсів. Постфольклор має схожість із традиційним фольклором: створюється анонімним або колективним автором та відзначаються поліваріантністю й традиційністю. Він безперервно розвивається й передається в процесі щоденних комунікаційних взаємодій, використовує культурні надбання шляхом цитування, здійснює знакове шифрування смислів, транслювання актуальних висловлювань, постійно оновлюється. Специфічні риси постфольклору: він є переважно міським явищем, яке засноване на традиціях вуличного життя, побуті різних соціальних груп та соціокультурному поліцентризмі, яскраво ілюструє особливості повсякденної комунікації в межах різних спільнот – професійних, вікових, соціальних.

Примовки – жартівливі, переважно римовані вислови, якими починається чи завершується казка; дотепні зауваження, що вплітаються в розповідь чи текст твору тощо.

Прислів'я та приказки – стислі і влучні афористичні вислови, в яких у художній формі виражено судження народу про життєві явища.

Притча – невелике алегоричне оповідання повчального характеру на релігійну чи побутову тему. За формою близька до байки: у першій частині розповідається про певну подію, у другій – висловлюється дидактична ідея.

Рекрутські та солдатські (жовнірські) пісні – народні пісні про тяжку солдатську долю. Виникнення цих пісень розпочинається з кінця XVIII ст., коли на Україні було ліквідоване козацьке військо і введено обов'язкову військову службу, що тривала 25 років.

Ритуал – послідовне виконання обрядів, які супроводжують відзначення певного святкового дня чи релігійної відправи.

Русальні пісні – обрядові пісні, що виконувалися на «русальному тижні» – під час Зелених свят (кінець травня – початок червня).

Сакральний – який стосується релігійного культу; священний, ритуальний, обрядовий.

Свято – міфологізоване дійство, ритуал, що наділяється особливою сакральністю на противагу буденному, профанному часу; урочисте відзначення знаменних подій, яке включає розважальні елементи та деякі обрядові дії.

Синкретизм — багатозначний термін, який означає нерозчленованість, нерозрізненість, злитість, характерні для початкового, ще нерозвиненого стану будь-якого явища (наприклад, синкретизм міфологічного [світогляду](#), міфологічних уявлень, культів і релігійних систем, первісного [мистецтва](#)). Явище синкретизму впливає на розвиток та осмислення реальності як цілісної, структурно складної й багаторівневої системи.

Співомовка – короткий гумористичний вірш, часто побудований на якомусь народному анекдоті, приказці чи казковому мотиві.

Фабулати – усні оповідання, засновані на реальних подіях і спостереженнях, але неє їх безпосереднім відображенням.

Фетишизм – 1) архаїчна форма релігійних вірувань, наділення природних речей надприродними, магічними, чудодійними властивостями; 2) структурний компонент будь-якої міфології та релігії, релігійно-культових практик.

Фольклоризм – термін, що позначає багатозначне поняття двох рівнів вияву: генетичного та функціонального. Перший рівень фольклоризму опирається на традиції фольклорно-літературних взаємин, коли, орієнтуючись на фольклорну поетику, автори літературних творів творчо трансформують, переосмислюють чи розбудовують традиційно фольклорні мотиви, образи, композиційні схеми та художні засоби у канві власного художнього тексту. Фольклоризм функціонального рівня проявляється в організації хорів, оркестрів, ансамблів, творчих колективів, пропагандивна діяльність яких стимулює масове поширення фольклорних чи самодіяльних авторських творів у народне середовище.

Фольклористика – наука про уснопоетичну народну творчість (фольклор), що вивчає значення словесного мистецтва народних мас і його специфіку, особливості й закономірності розвитку в різні періоди історії, співвідношення колективного й особистого творчих начал у фольклорі, його взаємозв'язки з художньою літературою та іншими видами мистецтва, досліджує походження, зміст і форму фольклорних жанрів, окремих творів, їх варіанти і т. д.

Хронікати – безсюжетні хронікальні повідомлення, короткі інформації.

Хронотоп – узаємозв'язок часових і просторових характеристик певних явищ.

Чумацькі пісні – вид народної ліричної пісні про чумацьку долю.

Щедрівки – старовинні обрядові величальні пісні, якими зустрічали початок нового хліборобського року, початок весняної рільницької праці, що починалася наприкінці березня. Назва походить від «щедрого вечора», коли молодь ходила від оселі до оселі, славила господарів і просила винагороди.

